Isabel Losa de Còrdova, la sàvia inexistent que fins i tot té un carrer

Autor: Arturo Rodríguez
Data de publicació: 06-03-2022

L'Arturo Rodríguez -conegut en aquest web per Santo Job- ha descobert que rere la personalitat d'Isabel Losa de Còrdova, que fins i tot té un carrer dedicat en aquesta població andalusa, s'amaga la monja clarissa Isabel Josa de Cardona. Article a la revista digital 'El reto histórico' del 8 de febrer d'enguany.

En publicacions diverses com la Wikipedia (Espanya), i fins i tot en llibres a priori «seriosos», ens trobem que entre les primeres dones a posseir un títol universitari de doctorat hi ha una certa Isabel Losa de Còrdova. Les dades que n'aporten aquestes fonts són escasses, però immediatament fan saltar les alarmes. La Wikipedia en dóna la següent informació:

Isabel Losa, també coneguda com Isabel Losa de Córdoba o Losa de Córdova (Còrdova, 1473 – Loreto, 1546) fou una abadessa espanyola i doctora en teologia. Va ser coneguda pel seu coneixement del grec, el llatí i l'hebreu. Es va graduar a la Universitat de Còrdova. Després de la mort del seu marit l'any 1539 va ingressar en un convent de monges clarisses. Es va traslladar a Vercelli al Piamonte on va fundar un orfenat. Va morir a Loreto el 5 de març de 1546. La seva ciutat natal li va dedicar el nom d'un carrer.

La primera informació que desperta les sospites és que es gradués a la Universitat de Còrdova. Aquesta universitat és de les recents d'Espanya. Va ésser creada a la segona meitat del segle XX. La primera universitat que es va fundar a Andalusia va ser la de Sevilla, que rep la consideració universitària el 1505, tot i que ja en temps del rei Alfons X el Savi s'hi havia creat un estudi general.

La resta de dades de la biografia són coincidents gairebé de manera puntualíssima amb les d'una respectada erudita d'aquella mateixa època, Na Isabel Iosa de Cardona o Isabel Josa de Cardona. Entre d'altres coses, coincideixen en el fet que totes dues van entrar a l'orde de les Clarisses després de la mort del seu marit. O el fet de traslladar-se a

Vercelli, o el de fundar un orfenat i el de morir un 5 de març a Loreto.

Na Isabel Josa de Cardona (o Isabel Orrit i Pagès) va néixer el 1490, filla d'una il·lustríssima família catalana Va ser filla d'En Vicenç Orrit, doctor in utroque iure, conseller reial i assessor general d'En Pere de Cardona, qui seria lloctinent general de Catalunya. Aquesta Isabel va casar-se amb En Guillem Ramon de Josa i Cardona, amb qui va tenir tres fills. Però, en morir el marit, es va fer monja clarissa i va arribar a doctorar-se en Teologia. Amb una enorme fama de dona sàvia, es va traslladar al nord d'Itàlia, on va fer nombroses obres pietoses. Finalment va morir el 5 de març de 1564 a l'edat de 73 anys i 5 mesos. ¿Com i on s'arriba llavors a produir l'aparició d'Isabel Losa de Còrdova prenent tots els elements d'Isabel Josa de Cardona? La confusió procedeix d'Itàlia.

El primer punt de confusió i transmutació el podem trobar a l'ajuntament de Vercelli, on hi ha un clar estadi intermedi d'aquesta confusió, amb un retrat de «Ven[erabile] Isabella Losa di Cardona, nat[ione] Hispana«. En aquest cas disposem de la forma correcta "Cardona", però ja apareix l'error "Losa". La confusió d'una I amb una L és quelcom perfectament corrent. Fins i tot, a dia d'avui.

Isabel Josa de Cardona

La segona confusió (Cardona/Còrdova) no està en absolut fora de lloc a Itàlia, i està relacionada amb la impremta. En compondre un text, amb certa freqüència es veuen lletres posades a l'inrevés. Aquest error és particularment comú amb les enes i les us, que són lletres idèntiques si se les capgira. D'aquesta manera, en textos italians podem trobar "cordonese" on s'hauria de llegir "cordouese". Davant d'aquesta situació, un corrector que s'adona de l'error té dues possibilitats d'esmena: la correcta "cordouese" i la incorrecta "cardonese". Al llibre Elucidario Poetico, del 1671, ens trobem el següent: "Seneca spagnuolo di Patria Cordonese", que es pot veure sense esmenar en l'edició de 1756.

Un error d'aquest mateix tipus el podem trobar en l'obra d'En Pietro Giannone intitulada "La politia del regno sotto Angioini ed Aragonesi" (Nápoles, 1753). En aquest cas es produeix l'errada i la mala esmena. Així es fa "cardonese" la pàtria del Gran Capità Gonzalo Fernández. La identificació del personatge no es presta a cap equívoc, car es parla del Gran Capitano.

El text procedeix de Guicciardini, on trobem correctament "di patria cordouese".

Al segle XVIII italià és on veurem aparèixer la transformació de Na Isabel Josa de Cardona en Isabel Losa de Còrdova, així com es pot observar en el Dizionario Biografico Cronologico (clase V, volumen II), de Ambrogio Levati, que ens dóna el següent text:

LOSA ISABELLA di Cordova dotta spagnuola, spiró le prime aure di vita verso la fine del XV secolo, e sin da' piú teneri anni mostrò una singolare perspicacia di ingegno. Nello spazio di pochi anni ella imparó le lingue latina, greca, ed ebraica, e fece tali progressi nello studio dei libri sacri, che meritò di ricevere la laurea dottorale in Teologia. Dopo la morte del marito, Losa entró nell'ordine di S. Chiara, e rinunciando alla sua famiglia ed alle sue ricchezze viaggió per tutta la Italia, fondando qua e là molti ospitali, e fra gli altri quello di Nostra Donna di Loretto, ove ella morì in età di settanta tre anni alli 5 marzo del 1546.

Traducció:

Losa, Isabel, de Córdoba, docta espanyola, va inspirar el primer alè de vida hacia a final del segle XV, i des dels anys

mes tendres ens va mostrar una singular perspicàcia i enginy. Al cap de pocs anys va aprendre les llengües llatina, grega, i hebrea, i va progresar tant en l'estudi dels llibres sagrats que va merèixer rebre el títol de doctora en Teologia. Després de la mort del seu espòs, Na Losa va entrar a l'orde de Santa Clara, i renunciant a la seva família i a les seves riqueses, va viatjar per tota Itàlia, fundant aquí i allà molts hospitals, entre elle el de Nostra Senyora de Loreto, on va morir a l'edat de seixanta tres anys el 5 de març del 1546.

Aquest error ànirà passant d'aquest llibre a molts d'altres. Fins i tot serà registrat en els més acreditatss butlletins, como el de la Reial Academia de Ciències Exactes, on podem llegir les següents paraules al boletín de 1893: "Dejaron también un nombre ilustre Isabel Losa, cordobesa, literata y poetisa latina, que después de recorrer España viajó por Italia, donde fundó un establecimiento de caridad y enseñanza"

Per descomptat també hi ha escriptors que presenten adientment les dades d'Isabel Josa, como el piamontès Onorato de Rossi, qui en el seu llibre Scrittori piemontesi en ofereix una biografía sucinta, però no pas per això inexacta, de la senyora Josa, i fins i tot introdueix el seu epitafi, que aquí ajudarà a aclarar confusions:

Hic iacet Isabella Iosa de Cardona, natione Hispana, quae quidem cum iam sacrae Theologiae lauream doctissimam esset consecuta, defuncto coniuge, habitum observantiae divae Clarae induit. […] aetatis suae annis 73, et mensibus quinque, spiritum Deo alacriter restituit, venerabiliaque eius ossa templi huius custodiae commissit anno Domini 1564, die quinta mensis Martii, sub episcopatu illustrissimi cardinalis Guidi Ferreri Vercell. regnante Serenissimo Emanueli Philiberto duci Sabaudiae.

A la noble Isabel Josa de Cardona li dedica en el seu propi temps el mestre Alfons Garcia de Matamoros unos encesos elogis en unes pàgines en les quals lloa les hispanes doctes en la seva De asserenda Hispanorum eruditione (Alcalá, Juan de Brocar, 1553):

Pugnabit cum Diotima Platonica Isabella Ioiensis, nobilis foemina Barcinonensis optimarum litterarum studio et vigilantis ingenij fertilitate, tum vita et moribus Paulae Romanae persimilis.

Traducció:

Isabel de Josa, noble dona barcelonina estudiosa de les millors lletres i de gran fertilitat, d'enginy agut, lluitaria amb la Diòtima de Plató, i en costums i vida era similar a la Paula romana.

Font:

Sáez García, M. Ángeles «Isabel de Josa, una insòlita dona catalana del segle XVI

Arturo Rodríguez
"Desentranyant «fakes» històrics"

El reto histórico
5 de febrer del 2022

Enllaç:

https://elretohistorico.com